

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ЗБОРНИК

НАУЧНО - СТРУЧНА ТРИБИНА
„УЧИТЕЛОТ И СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ“

ШТИП, 2016

ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

НАУЧНО - СТРУЧНА ТРИБИНА

„ УЧИТЕЛОТ И СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ “

(одржана на ден **02.10.2015** година, Факултет за образовни науки, Штип)

2016, Штип

За издавачот:

проф. д-р Соња Петровска, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Дејан Мираковски
Проф. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
Проф. д-р Кирил Барбареев
доц. д-р Даниела Коцева
доц. д-р Ирена Китанова

Јазично уредување - Language Editor:

Весна Ристова (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Дизајн на корица - Design:

проф.д-р Никола Смилков

Техничко уредување – Technical Editing:

доц. д-р Даниела Коцева
доц. д-р Ирена Китанова

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

371.3:371.213.3(082)

УЧИТЕЛОТ и средината за учење и развој: научно-стручна трибина:
(одржана на ден 02.10.2015 година, Факултет за образовни науки, Штип)
/ [уредувачки одбор Снежана Јованова-Митковска ... и др.]. - Штип:
Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за образовни науки, 2016. - 116
стр.: илустр.18 ; 25 см

Дел од трудовите на англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-364-5

а) Креирање средина за учење - Наставници - Зборници
COBISS.MK-ID 102227978

СОДРЖИНА

Предговор.....	7
Снежана Мирасчиева, Емилија Петрова Ѓорѓева, Даниела Коцева СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И АКТЕРИТЕ ВО НЕА	8
Елизабета Симоновска ИТЦ СИСТЕМ НА УЧЕЊЕ - ДЕНЕС.....	16
Верица Јосимовска КАБИНЕТОТ ПО ИСТОРИЈА – УЧИТЕЛКА ЗА ЖИВОТОТ.....	21
Киро Јорданов МОДЕРНО ВРЕМЕ – МОДЕРНИ УЧИТЕЛИ: РАБОТИЛНИЦИ, СЕМИНАРИ И ВЕБИНАРИ.....	24
Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева СЕМЕЈСТВОТО КАКО СРЕДИНА ЗА УЧЕЊЕ И ПОЗИТИВЕН РАЗВОЈ.....	33
Светлана Пандилоска Грнчаровска, Рабије Мурати КАКОВ НАСТАВНИК МУ ТРЕБА НА СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ.....	41
Катица Трајкова, Илија Митров ПОЧИТУВАЊЕ НА РАЗЛИЧНОСТИ.....	45
Емилија Петрова Ѓорѓева ПРЕВЕНЦИСКИ ПРИСТАПИ НА АСОЦИЈАЛНО ОДНЕСУВАЊЕ	48
Лидија Кондинска НАСТАВНИКОТ, КРЕАТОР НА СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ.....	53
Василка Ѓурчиновска ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ КАКО КРИТЕРИУМ ЗА УСПЕШНОСТА.....	61
Снежана Јованова-Митковска КРЕИРАЊЕ НА СТИМУЛАТИВНА СРЕДИНА ЗА ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ МАТЕМАТИКА	67
Елена Ташкова, Лидија Камчева Панова ЛОГОПЕДСКИ ЕДУКАТИВЕН СОФТВЕР – ПРЕДИЗВИЦИ И МОЖНОСТИ ЗА УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ НА ГОВОРОТ И ЈАЗИКОТ	76
Маре Жежовска Трајковски, Силвана Ристевска ДИЈАБЕТЕС И ДЕБЕЛИНА – АКТУЕЛЕН ПРОБЛЕМ КАЈ ДЕЦАТА	81

Билјана Попеска	
МОЖНОСТИТЕ НА УЧИЛНИЦАТА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВА ПО ФИЗИЧКО	
И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ	83
Сања Мирчевска	
НАСТАВНИКОТ, КРЕАТОР НА СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ	92
Драгана Кузмановска, Билјана Иванова, Снежана Кирова	
УЛОГАТА НА НАСТАВНИКОТ ВО ИНТЕРКУЛТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.....	102
Билјана Денкова, Јадранка Клисарова	
НАСТАВАТА ПО ПРИРОДА КАКО ИДЕАЛНА СРЕДИНА ЗА УЧЕЊЕ И	
ЗНАЕЊЕ.....	108

СРЕДИНАТА ЗА УЧЕЊЕ И АКТЕРИТЕ ВО НЕА

Снежана Мирасчиева¹, Емилија Петрова Ѓорѓева², Даниела Коцева³^{1,2,3} Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

*Знам дека не можам никого да го научам,
единствено можам да му обезбедам
опркружување и да создадам можности за
учење затоа што учењето е нешто што го
прават учениците, а не учителите.*

*Карл Роџерс***Апстракт:**

Тенденцијата и императивот за зголемување на квалитетот во образованието, го покренала прашањето за значењето на средината за учење. Во тој контекст предмет на проучување се повеќе прашања како определување на поимот и содржината на феноменот средина за учење, модели на креирање на различни средини за учење, карактеристики на одделни видови средини за учење. Во трудот вниманието е фокусирано на проблемот на поврзаност меѓу средината за учење и актерите во неа и нивниот меѓусебен однос.

Клучни зборови: средина за учење, учител, ученик, учење, поучување

LEARNING ENVIRONMENT AND ITS PARTICIPANTS

Snezana Mirascieva¹, Emilija Petrova Gjorgjeva², Daniela Kocева³^{1,2,3} Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" Stip

Abstract: The tendency and the imperative for the enhancement of the quality of education have raised the issue of the learning environment importance. In this context the subject of this study are a number of questions such as the definition of the notion and the content of the learning environment phenomenon, models for creating different learning environments, and characteristics of respective types of learning environments. The attention is focused on the issue of the connection between the learning environment and its participants, as well as their mutual relation.

Key words: Learning environment, teacher, student, learning, teaching.

Вовед

Образовниот систем има круцијална улога во демографскиот, економски и социјален развој на општеството. Погледите за иднината се определени од професионалната, социјална и индивидуална реализација на младата личност кои придонесуваат за подобрување на квалитетот на животот. Во 2010 година, како наследник и продолжение на Лисабонската стратегија, стартува основниот стратешки документ на Европската Унија за развој. Стратегијата „Европа 2020“ наречена уште „Стратегија за умен (интелигентен, паметен) оддржлив и инклузивен раст“ се темели на наследниве три базични компоненти: интелигентен раст - изградба на економија заснована на знаење и иновации; оддржлив раст – изградба на еколошка и конкурентно способна економија во која ресурсите коишто ќе се

користат имаат за цел заштита на животната средина и инклузивен раст кој се однесува на стимулирање на економија со високи стапки на вработување која пак ќе доведе до социјална и територијална кохезија. Во таа смисла, предизвиците пред образованието кои се производ на процесите на глобализација за хуманизација на општеството, поставуваат пред него многу одговорни задачи, меѓу другото дефинирајќи ги карактеристиките на ефективни и ефикасни училишта. Во тој контекст се актуелизира прашањето за зголемен квалитет во образованието кое во обидите да разработи модели за мерење на квалитетот на образованието, вклучува индикатори различни од успехот мерен и изразен во бројки. Во тој систем е определено посебно подрачје *Училишна клима и односи во училиштето* преку дефинирање на неколку индикатори како: училишна клима и односи во училиштето која се однесува на: углед/имиџ на училиштето, кодекс на однесување, училишна клима, поведение и дисциплина во училиштето, партиципација на учениците во решавањето проблеми и донесувањето одлуки. Вториот индикатор *Промовирање на постигањата* се идентификува преку: промовирање на личните постигања на учениците и промовирање на постигањата во име на училиштето. Како индикатор е определен и *Еднаквост и правичност*, кој е изразен низ следниве содржини: познавање на правата на децата, еднаков и правичен третман на сите ученици, прифаќање и промовирање на мултикултурализмот. Четвртиот индикатор насловен како *Партнерски однос со родителите и со локалната и деловната заедница* содржински е поделен на три теми кои се однесуваат на соработка на училиштето со: родителите, локалната заедница и соработка со деловната заедница и невладиниот сектор. (5,30) Овие индикатори упатуваат на значењето на средината за учење и ефективноста на училиштето.

Средина за учење – поим, значење и видови

Поучувањето и учењето „се среќаваат“ во наставата и средината за учење. Градењето на добра средина за учење значи да се земат во предвид психолошко-педагошките и дидактичко-методички перспективи. Поимите настава и средина за учење во суштина се два комплементарни поими, кои доколку се проучуваат во нивното етимолошко значење тогаш едниот ја нагласува процесуалната страна, а другиот срединската (условите и опкружувањето), односно наставата како процес на поучување и учење и меѓусебно дејствување на наставникот и ученикот и средината за учење како опкружување уредено со цел да се одвиваат процесите на учење и поучување. Овде, нема да посочиме определби на поимот настава со кои изобилува стручната литература. Напротив ќе се задржиме на средината за учење (learning environment) како еден од условите за ефикасно учење и ефективно поучување. Во консултираната литература, сретнавме повеќе определби кои имаат висок степен на согласност околу тоа дека средината за учење претставува место во кое луѓето живеат и работат, вклучувајќи ги и физичките услови кои влијаат врз нив, начинот на кој тие влијаат на чувствата и ефикасноста од работата, односно околностите, предметите, или условите под кои е опкружен еден субјект. Средината за учење е всушност збир на социјални и културни услови кои влијаат на животот на поединците и заедниците. Средината за учење и развој (Learning Environment) вклучува и луѓе и простор и претставува комплекс во кој децата се развиваат и учат. Имено, познато е дека децата учат на различни начини. На пример, меморирање, со раце, во група или индивидуално, проблемско учење или учење со

истражување, учење фокусирано на ученикот и учење фокусирано на наставникот. Всушност различните начини на кои детето учи делумно се поврзани со типот на средината за учење која му е на располагање. Овие средини за учење, исто така можат да влијаат на способноста и мотивација за учење кај детето. Се разликуваат различни видови како: физичка средина, емоционална, респективна, адаптивна, стимулативна, средина за учење во домот, училиницата и училиштето, интерактивна, средина за самоучење, индивидуална средина за учење. Соодветна физичка околина е место каде што децата се чувствуваат безбедно, се згрижени и релаксирани, се во континуирана нега на еден, или мал број возрасни кои се одговорни за нив. Соодветната физичка околина нуди пристап до отворен и до затворен простор. Затоа треба да се обезбеди место каде што децата имаат можност да истражуваат, учат и се развиваат, со поддршка на возрасните. Емоционална средина (Emotional Environment) е средина во која децата им веруваат на стручно-оспособените возрасни. Што се однесува до респективната средина за учење и развој станува збор за средина која ги почитува разликите и специфичностите на секоја индивидуа. Кога се говори за стимулативна средина за учење е потребно да се прави разлика меѓу домот и училиштето. Во домот стимулативната средина за учење и развој е определена од: социо-економскиот статус на семејството, што е во директна врска со положбата во општеството, квалитетот на исхрана и грижата за здравјето како и квалитетот на интеракција во семејството. Стимулативната средина во училиштето е подредена на структурните, односно процесни индикатори. Индивидуална средина за учење (Personal Learning Environments –PLE) е всушност лична средина за учење, систем кој им помага на учениците да преземат контрола и управување со сопствениот процес на учење. Ова вклучува обезбедување услови за: поддршка на учениците да постават свои цели на учење; да управуваат со нивното учење; да управуваат и со содржината и со процесот на учење како и да комуницираат со други во текот на процесот на учење. Адаптивната средина за учење е онаа средина во која процесот на поучување и учење е индивидуализиран според различни критериуми: избор на редоследот и сложеноста на задачите, времето и видот на повратна информација, успехот на усвојување на наставните содржини, повторување и вежбање. Посебно внимание се посветува на создавање интерактивна средина за учење која во образовното пространство се определува согласно актуелните образовни тенденции и тоа преку:

- трансформација на меѓусебното дејствување на личноста во релацијата субјект - објект на ниво субјект – субјект, односно премин на интеракцијата од ниво на субординација на ниво на интердепенденција;
- поместување на фокусот на внимание, од давање на готови знаења кон нивно самостојно усвојување преку нови создајни активности и дејствувања и нови облици на комуникација до степен на емпатија;
- новата култура на учење која упатува на нови теоретски платформи каде односите на субјектот со средината се определуваат од различни аспекти и се создава единство на процесите и продуктите, односно знаењата и процесите на мислење и делување.

Создавањето на интерактивна средина за учење придонесува за: зголемување на квалитетот на воспитно - образовниот процес; трансформација на управувањето

на наставникот со процесот на учење во заедничко управување на наставникот со учениците и самоуправување на учениците; реализирање на нова парадигма на подготовката на наставниците согласно промените на нивните функции; дидактички иновации, односно иновирање на традиционалните наставни форми, методи и средства. Целисходноста на интерактивните дидактички стратегии е продукт на изменетите основни функции на наставникот. Така наставникот ги менува улогите, од извор на информации до менаџер, управувач и раководител на интеракцијата и формирањето на социјални квалитети на личноста на ученикот, фасилитатор – помошник во процесот на стекнување на знаења и развивање на способности на ученикот преку емпатиски обоена комуникација во интеракциски односи на степен на интердепенденција, медијатор - посредник меѓу учениците и наставните содржини и глобалниот свет воопшто подготвен за непристрасно објективно оценување. Создавањето на интерактивна средина за учење е определено и од примена на соодветен систем на наставни средства, форми и методи кои се во кореспонденција со новата парадигма за висок квалитет на воспитно-образовниот процес и педагошко делување. Овие аргументи од друга страна упатуваат на тоа дека во процесот на подготовка на воспитно-образовниот кадар треба да се создадат услови за примена на интерактивни наставни методи. Специфичноста на интерактивната средина за учење е изразена во нејзиното атрибутивно обележје, интеракцијата. Интеракцијата (interaction) во своето изворно значење претставува меѓудејствие и меѓусебно влијание на индивидуите во процесот на меѓусебна комуникација. Во педагошко-дидактички контекст, интерактивноста може да се доведе до степен на дидактички методи и форми на работа, како разговор, тимска работа, групна работа каде меѓусебното влијание е на преден план. Од оваа перспектива, интерактивноста се јавува на различни нивоа: како една од страните на интерперсоналната комуникација; во услови на тимска наставна работа и во сите оние наставни стратегии кои ја содржат педагошкото меѓусебно дејствување; се темели на ИКТ и односот ученик-мултимедијалност и на синергична основа на меѓусебно дејствување на разни потсистеми во одреден систем.

Средина за самоорганизирано учење („Self-organised learning environment“) е место каде децата имаат слобода сами да бараат одговори на големи и за нив значајни прашања и сами да го раководат своето учење, работејќи заедно, користејќи различни извори на знаења во насока на нивните интереси заради задоволување на сопствената љубопитност.

Средина за учење и актерите во неа

Средината за учење е креација на нејзините актери, односно оние субјекти кои се дел од самата средина. Меѓу нив се: родителите, семејството, наставниците, учениците и сите останати. Главните актери во средината за учење и развој, учениците и учителите, заеднички ја креираат и уредуваат средината од аспект на: просторот (уредување, распоред на работните материјали, опрема); правилата и очекувањата; презентација на изработките; дискусии и дебати; слики од заеднички активности. Во училишното опкружување, главните актери се наставниците и учениците. Затоа јасната определба на тоа што учениците очекуваат од наставниците и обратно што наставниците очекуваат од учениците е клучот за креирање позитивна средина за учење во училиницата. Позитивната средина за учење во училиницата се препознава низ клучните карактеристики на одделни

параметри. Така во однос на атмосферата во училницата се забележува минимално присуство на дистрактори. Во однос на уредување на просторот во училницата, учениците се доминантно активни, а од аспект на односите во паралелката специфичен е позитивниот емоционален контекст изразен со силна меѓусебна хармонија (strong rapport), работните материјали се покреативни, а хигиената задоволителна.

Средината за учење има огромно влијание на когнитивниот, социјалниот, емоционалниот и физичкиот развој на децата. Затоа велиме дека првите години од животот траат цел живот. Позитивната средина за учење е интерактивна, а особено уредувањето на просторот. Затоа една од препораките при уредувањето е да не се заборава дека учениците сакаат да ги гледат нивните изработки прикажани и изложени. При тоа се препорачуваат постери од изработки на учениците затоа што го поттикнуваат и развиваат чувството на припадност на училницата и ученичкиот колектив. Можеме да заклучиме дека средината за учење е продукт на тимска работа проследена со почит, доверба и соработка меѓу партнерите во процесот на учење и развој.

Како се создава позитивна интерактивна средина за учење

Кога се говори за средина за учење често се говори за креирање на средина за учење при што се покренуваат бројни прашања кои директно или индиректно се поврзани со овој проблем. И покрај воведувањето на индикаторите за средината за учење во училиштето и односите во неа, често се поставуваат прашањата кои се клучните елементи за подобрување на средината за учење, од што зависи креацијата и слично. Во текстот што следи ќе споменеме неколку клучни елементи кои се во функција на подобрување на средината за учење како и факторите кои ја определуваат. Клучните елементи кои се во функција на развој и подобрување на средината за учење се следниве: визуелниот кој се однесува на слики со модели на позитивни улоги на сите ученици и на персоналот; аудитивниот - музика со која се поттикнува работно расположение соодветно на активноста, за релаксација, стимулација, учење и концентрација со одбрана музика. Третиот елемент се фокусира на однесувањето кое се однесува на примената на стратегии за интервенција како „училишни совети“, „ученички суд“, „медијација“. Надворешниот елемент кој го користи визуелното за да ја раскаже темата која се изучува и внатрешниот елемент кој се однесува на тоа учениците да знаат каде се сместени во училницата материјалите, опремата и други ресурси за учење, односно внатрешната организација. Следниве фактори придонесуваат за креирање позитивна средина за учење: мотивација, способност со која ќе се утврди колку лесно и брзо може да биде учењето, презентација, повторување и практична работа со контрола. Имено, најчесто поставувано прашање е она кое бара начини како да создадеме позитивна интерактивна средина за учење која се фокусира на ученикот. Да почнеме од дисциплината. Моделот на дисциплина и менаџирање во училницата на „старото училиште“ сугерира дека учителот ја има главната улога во контролата на почетокот на учебната година и ги определува неговите очекувања, правила, казни бидејќи средината средина денес е предуслов да им се помогне на децата да бидат одговорни и способни за утре. Ретко се откажуваат од контролата, а уште поретко им даваат можност на учениците да одлучуваат за

однесувањето, учењето или решавањето проблеми, ако за тоа имаат практични можности. Создавање средина за поттикнување на учењето е една од најважните задачи на наставата. Ова бара наставниците да користат различни стратегии за да ги мотивираат учениците, за зголемување на можностите за учење на учениците, да им помогне на учениците да научат и прифатат соодветен модел на однесување, да се промовира кај учениците самоодговорноста и да се поттикне одговорноста. Постојат многу прашања кои се во насока на подобрување на самодовербата кај учениците од перспектива на управувањето со однесувањето на учениците при креирање на средина за учење. Треба да се има во предвид значењето на содржината – која е одговор на прашањето што, затоа што она што се работи во една ситуација, не значи дека ќе биде функционално на ист начин во друга ситуација. Следниве совети може да бидат корисни за наставниците кои се обидуваат да воспостават и да создадат позитивна, уредена и уредна средина за учење во нивните училници. Ова секако не е сеопфатна листа, но се надеваме дека ќе биде од корист: да се научат имињата на учениците, што побргу; да се користат често кога се даваат пофалби, повратни информации, или им се посветува внимание на учениците; да се гледаат учениците во очи кога се зборува со нив; да се поздрават уште на влезот од училницата, веднаш штом ќе пристигнат; да се постават јасни правила на места во училницата кои се достапни на секого; кога поучувате чувајте го грбот („назад кон сидот“) колку што е можно почесто; додека помагате индивидуално на некој ученик во задачата или вештината, поставете се во позиција од која ќе можете да ги видите останатите ученици од паралелката; држете ги очите нагоре со погледот кон целата паралелка, така што можете да видите што се случува со сите ученици, а не само со учениците пред вас; давајте повратна информација на секого, секогаш и во вистински момент. На пример, со користење на повишен тон, со цел да се прошири вашиот глас низ училницата; развивајте кај учениците практика на почитување на процедури и протоколи со кои ќе се раководат при вршење на задачите, како на пример при влегување и излегување од училницата, при враќање на материјалите за работа на своето место, при добивање на храна; создадете позитивна средина за учење која промовира почитување. Средината за учење која промовира почитување започнува со учеството на учениците, јасни очекувања и строгост. Многумина ја поврзуваат почитта со дисциплината како што е дадена од страна на наставникот, но тоа не е секогаш случај. Често, респективната позитивна средина за учење доаѓа од одговорноста на учениците, од тонот на наставникот, од степенот на вклученост на учениците, од обезбедувањето на јасни очекувања и ригорозна програма. Што се однесува до вклучувањето на учениците, сосема е јасно дека дава чувство на сопственост во нивното учење. Така полесно може да се одржи активната партиципација во одредена наставна активност и конкретна наставна ситуација преку дискусии, лабораториски вежби, проекти и други активности каде ученикот е во центарот. Кога се ангажирани, учениците создаваат своја респективна позитивна работна средина, преку нивните интеракции со наставникот и другите ученици. Кога наставник користи модели на однесување со кои ја изразува почитта, така учениците понатаму развиваат способности за изразување на почит. Друг начин да се вклучат учениците е преку воннаставни средби на кои во пријатна атмосфера учениците се инспирираат да поставуваат прашања, изнесуваат мислења и идеи,

даваат предлози и сугестии, донесуваат одлуки, дефинираат правила и поставуваат очекувања. Обезбедувањето на јасни очекувања без оглед на тоа кој ги поставува треба да поддржуваат позитивна и почитувана средина. Еден од начините е при дефинирањето да се користат позитивни зборови кои значат забрана. Исто така пред учениците може да се демонстрира писмено или визуелна активност за да се објасни она што значат овие очекувања, така што тие ќе можат да се поврзат со правилата согласни за спроведување на очекувањата и истите се применуваат за секој ученик. Донесување на одлука за делумно разбирање, но не да се добие впечаток дека другите очекувања се опција затоа што тоа влијае негативно врз респективната средина за учење. Строго определените содржини се дел од наставната програма, но слободата на наставникот е во изборот на наставни стратегии кои ќе придонесат во создавањето на инспиративна средина за учење. Со други зборови, при обработката на сложените содржини ќе обезбеди услови заради вклучување на учениците во дискусии околу одредени дилеми, ќе промовира истражување на комплексни теми со што ќе се поттикне интеракција ученик - наставна содржина во насока на развој на индивидуата и разбирање на потребата за почитување на мислите и идеите на другите. Кога се бараат начини за подобрување на средината за учење, почитувањето на учениците и позитивни искуства за учење се идеални. Учениците имаат потреба од наставник чии модели респектираат нивно вклучување во процесот на учење и поставуваат јасни очекувања и промовираат одредени правила. Впрочем правилата не се секогаш негативен дел од средината за учење, затоа што некои очекувања креираат позитивни средини кои ги поттикнуваат учениците да учат. Имено, клучот за креирање позитивна средина за учење е во јасната определба на очекувањата во двете насоки – она што учениците го очекуваат од наставниците и обратно – она што наставниците го очекуваат од учениците.

Наместо заклучок

Новите услови во средината бараат утврдување на плурализам во мислењето и дејствувањето на сите индивидуи. Затоа создавањето на средина за учење значи создавање можности за похрабра изјава на мислата во контекст на определување и реализирање на нови образовни парадигми. Новите императиви и предизвици пред образованието се толку брзи што единствено актерите во средината за учење можат да придонесат во чекорењето кон задоволување на барањата и соочувањето со предизвиците. А што се однесува до училиштето како средина за учење и развој на младата личност, новите пристапи и погледи го надминуваат општоприфатениот став за училиштето како средина за поучување и усвојување на веќе утврдени содржини. Денес на училиштето се гледа: како на социјална територија на одредена личност со одредено значење, како безбедно и пријатно место за престој, пријатна стимулативна и продуктивна средина за учење која нуди задоволство, средина за учење и развој исполнета со односи на меѓусебна почит, согласност и разбирање, инспирација и признание, средина за учење и активности во интерес на развојот на личноста. Впрочем, крајната цел на актерите е создавање толерантни и недискриминативни средини за учење и развој на секоја индивидуа.

Литература

1. Apostolović, D. (2013). Ciljne orijentacije predškolskih programa (kurikuluma) u R Sloveniji, R Hrvatskoj i R Srbiji. *сп. Metodički obzori 8 (2013)2, No. 18.* 118-126.
2. Arends, I.R. (2007). Learning to teach. New York: McGraw-Hill
3. Bîrzéa, C. Learning democracy: education policies with in the Council of Europe. CE. Strasbourg, 2005.
4. Вуд, Џ .(1996). Ефикасне школе. Београд: Центар за усовршавање руководиоца у образовању
5. МОН, ДПИ. (2009). Индикатори за квалитет на работата на училиштата, Скопје: МОН
6. Sabin, H. (2010). Common sense didactics for common school teachers. Chicago: The Rank & McNally Press
7. Тодорина, Л.Д. (2010). Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти) во зборникот. *Интерактивните методи в съвременното образование*, УИ „Неофит Рилски“, Благоевград;
8. Chee, Y.S., Mehrotra, S. & Ong, J. C. (2014). Facilitating dialog in the game - based learning classroom: Teacher challenges reconstructing professional identity. *Digital Culture & Education*, 6:4, 298-316. <http://www.digitalcultureandeducation.com/cms/wp-content/uploads/2014/12/chee.pdf> превземено на 28.09.2016